

**BOLANING DUNYOGA KELISHI VA TUG‘ILISHI BILAN BOG‘LIQ
O‘ZIGA XOS RASM-RUSMLAR**

Matkarimova Nilufar Maxsudovna

Xorazm viloyat Maktabgacha va maktab ta’limi

Boshqarmasi Maktabgacha ta’lim tashkilotlarini

muvofiglashtirish bo‘limi metodisti

e-mail:matkarimovan16@gmail.com

Telefon raqam: +998999671443

Annotatsiya

Mazkur maqolada farzand – ota-ona uchun buyuk baxt, avlod davomchisi va tayanchi ekanligi, bola tug‘ilganidan ma’lum bir yoshga yetguncha turli marosimlarni o‘tkazish, urf va an’analar, homiladorlik, homilador ayolni e’zozlash, Zardushtiylik axloq kodeksi majmuida sog‘likni saqlash haqidagi fikrlar, ayollarga homiladorlik davri va farzandli bo‘lganidan so‘ng alohida g‘amxo‘rlik qilish lozimligi, homiladorlikda amalga oshiriladigan urf-odatlar, tug‘ruq bilan bog‘liq urf-odatlar, bolani ilk bora cho‘miltirish marosimida amalga oshiriladigan tadbirlar, chaqaloqni birinchi marta marosimiy cho‘miltirish, tavallud topgan bolaning qulog‘iga azon aytish, kichik chilla va katta chilla, bolaning tarbiyasi onaning homiladorligidanoq boshlanishi, oiladagi shart-sharoitlar, mehr-muhabbat, atrofdagilarning munosabatlari bolaning tarbiyasida juda katta rol o‘ynashi, bolani doim yaxshi xulqlar va odoblar asosida tarbiyalash lozimligi kabi tushunchalar haqida ma’lumot berilgan.

Аннотация

В данной статье рассматривается тот факт, что ребенок является большим счастьем для родителей, продолжателем и опорой поколения, совершения различных обрядов от рождения до определенного возраста, обычаев и традиций, беременности, почитания беременной женщины, зороастрийского этического кодекса, включающего представления об охране здоровья, о необходимости особой заботы о женщине во время беременности и после рождения ребенка, обычаи, совершаемые во время беременности, обычаи, связанные с рождением ребенка, рождением ребенка в первый раз, действия, проводимые во время обряда крещения, первого торжественное крещение младенца, пение призыва к

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 11. November 2024

молитве на ухо родившему ребенку, малая чилла и большая чилла, воспитание ребенка начинается с беременности матери, условий в семье, любви, отношений окружающих людей в воспитании ребенка даются сведения о таких понятиях, как важность играть очень большую роль, необходимость всегда воспитывать ребенка на основе хороших манер.

Annotation

In this article, the fact that a child is a great happiness for parents, the successor and support of the generation, performing various ceremonies from birth to a certain age, customs and traditions, pregnancy, honoring a pregnant woman, Zoroastrian code of ethics including ideas about health care, the need to take special care of women during pregnancy and after having a child, customs performed during pregnancy, customs related to childbirth, giving birth to a child for the first time activities carried out during the baptism ceremony, the first ceremonial baptism of the baby, singing the call to prayer in the ear of the born child, small chilla and big chilla, the education of the child starts from the mother's pregnancy, the conditions in the family, love, the relationships of the surrounding people in the education of the child information is given about concepts such as the importance of playing a very big role, the need to always raise a child based on good manners and manners.

Kalit so‘zlar

Farzand, ota-ona, avlod davomchisi, urf va an‘analar, oilaviy va mahalliy urf-odatlar, marosimlar, serfarzandlik, homiladorlik, Allohning ne‘mati, “Avesto”, zardushtiylik axloq kodeksi, yomon ko‘zdan asrash, suv, tuz, shakar, eski paxsa devor tuprog‘i, marosimiy cho‘miltirish, gigienik poklash, azon aytish, kichik chilla, katta chilla, “chillali joy”, chilla kunlari.

Ключевые слова

Ребенок, родители, потомки, обычаи и традиции, семейные и местные обычаи, обряды, отцовство, беременность, Боже благословение, “Авеста”, зороастрийский моральный кодекс, защита от сглаза, вода, соль, сахар, старая соломенная земля, ритуал крещение, гигиеническое очищение, призыв к молитве, малая чилла, большая чилла.

Supported conceptions

Child, parents, descendants, customs and traditions, family and local customs, rituals, parentage, pregnancy, God's blessing, “Avesta”, Zoroastrian moral code,

protection from the evil eye, water, salt, sugar, old straw wall soil, ritual baptism, hygienic cleansing, call to prayer, small chilla, big chilla, “chilly place”, chilla days.

Kirish va dolzarbliqi. Marosim inson hayotida moddiy va ma’naviy talab va ehtiyoj orqali yuzaga keladigan ijtimoiy hodisa bo‘lib, har bir xalqning boshqasidan ajratib turuvchi muhim etnografik belgisi hisoblanadi. Har qanday marosim u yoki bu xalqning ma’lum bir tarixiy taraqqiyoti bosqichidagi ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy hamda madaniy rivojlanish darajasini ko‘rsatuvchi asosiy belgilarni o‘zida mujassamlashtirgan holda vujudga keladi va yashaydi¹. Boshqacha qilib aytganda, marosim umum tomonidan qabul qilingan ramziy harakatlarga ega bo‘lgan hayotiy tadbirdir.

Xalqni ma’naviy-ruhiy tomondan tarbiyalovchi vosita milliy urf-odat va an’analar bo‘lib, jahon xalqlari va millatlarining o‘z mentaliteti, milliyligi, qadriyatlari, milliy urf-odat va an’alarini saqlab qolishida dolzarb masalalardan biri sifatida e’tirof etiladi.

Metodlar va o‘rganilish darajasi. O‘zbek xalqining ma’naviy turmushi, oilaviy masalalari elchilar, sayyohlar tomonidan yozib qoldirilgan esdaliklar, kundaliklarda, shuningdek, O‘rta Osiyoning Rossiya tomonidan mustamlaka qilinishi davrida zobitlar tomonidan yozilgan hisobotlarda aks etgan bo‘lsada, ularda marosimlarga e’tibor kamroq qaratilgan. Oilaviy marosimlar va u bilan bog‘liq jarayonlar sovet davrida olib borilgan ilmiy ekspeditsiya materiallari va tadqiqotlarda birmuncha tahlil etilgan, ammo, ushbu nashrlar o‘sha davrning sotsialistik mafkurasini targ‘ib qilishga ham yo‘naltirilgan. Oilaviy marosimlar va u bilan bog‘liq jarayonlar haqida bir qancha ilmiy va etnografik tadqiqotlar amalga oshirilgan, biroq ushbu masalalar muayyan hududlar misolida tadqiq etilgan. O‘rta Osiyoning urf-odatlari, marosimlari haqida xorij tadqiqotchilari tomonidan yozilgan etnologik asarlar, risola va ilmiy maqolalarda umumiy yondoshilgan. Xorazm vohasi o‘zbeklarining oilaviy marosimlari, ayniqsa beshik to‘ylari alohida o‘rganilmagan, oilaviy marosimlar tarixshunosligi mavzusi tadqiqot ob’ekti sifatida kompleks tadqiq etilmagan va etnolokal xususiyatlari tizimli tarzda ochib berilmagan.

Tadqiqot natijalari.

Serfarzandlik o‘zbek xalqiga xos xususiyat bo‘lib, oilada homilador ayolga nisbatan alohida munosabat mavjud bo‘lgan. O‘rta Osiyoning barcha joylarida bo‘lgani

¹ Аширов, А. “Ўзбек халқининг қадимий эътиқодлари ва маросимлари” Тошкент – 2007. Маковельский А.О. Авеста.-Баку, 1960.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 11. November 2024

kabi Xorazm vohasida ham homiladorlik va farzand bo‘lishga Allohning ne‘mati sifatida qaralib, homilador ayolni e‘zozlashga nisbatan o‘ziga xos qarashlar shakllangan.

Avvalambor bo‘lg‘usi onalar, homiladorlik davri haqida so‘z ochishdan oldin, o‘zbek oilalarida o‘g‘il uylantirib to‘y qiladigan xonadon egalari, yigitlar kelin qilib olinadigan qizlarni so‘rab-surishtirib, oilasida, urug‘-aymog‘ida irsiy kasalliklarga chalinganlar bor-yo‘qligiga alohida e‘tibor berib, tanlangan qizning ota-onasi, nasl-nasabi, qarindosh-urug‘lari haqida so‘rab-surishtiriladi. Bundan tashqari qizning husnu jamoli, sog‘ligi, odobu-tarbiyasiga, qolaversa, egallagan ma‘lumoti va kasb-hunariga ham alohida e‘tibor beriladi. Xalqimizda “yetti avlodini surishtirdi”, deb bejizga aytishmagan. Va iloji boricha yaxshi oiladan qiz olishga intilganlar. Huddi shunday qizi bor oilalar ham o‘z qizlarini sog‘lom, mard, jasur, qo‘lida hunari bor, oilasini taminlay oladigan yaxshi oilaning o‘g‘liga uzatishni o‘zlarining burchlari deb bilganlar. Chunki, kelgusida oilaning baxtli va saodatli yashashi bo‘ljak kelin va kuyovning sog‘ligi, xulq-atvori, odobi hamda ularning farzandlari tarbiyasiga bog‘liq bo‘ladi.

Homiladorlikda amalga oshiriladigan urf-odatlar boshqa hududda yashovchi o‘zbeklarning shu mazmundagi udumlari bilan o‘xshash bo‘lib, ayni paytda o‘ziga xosliklarni ham uchratish mumkin. Xususan, homilador ayol sochini kesishi mumkin emasligi, sababini so‘raganimizda tug‘iladigan farzandning umri qisqarishi, shuningdek, homilador ayol ko‘rpani teskari yig‘ishi kerak emasligi, chunki bolani tug‘ilishi qiyin bo‘lib, bola teskari bo‘lib turib olishi, homilador ayol supurgini yoqishi mumkin emasligi, sababi tug‘iladigan bolaning barmoqlari katta bo‘lib tug‘iladi², degan qarashlar o‘zbeklarning qadimiy e‘tiqodiy tasavvurlari bilan bog‘liqdir. Homiladorlik davrining ikkinchi yarmidan ko‘pchilik o‘zbek ayollari bola tug‘ilishini yengillashtirish maqsadida ko‘proq harakatlanish uchun uy-ro‘zg‘or ishlari bilan mashg‘ul bo‘lganlar. Homiladorlik bilan bog‘liq urf-odatlar o‘zbek xalqi etnik madaniyatining tarkibiy qismlaridan biri bo‘lib, ushbu urf-odatlardan ko‘zlangan asosiy maqsad onani va dunyoga keladigan bolani yomon ko‘zlardan asrash, sog‘lom va komil farzandni voyaga yetkazishdan iboratdir.

O‘zbek oilalarida tug‘ruq bilan bog‘liq bir qancha urf-odatlarga ham rioya qilingan. Masalan, tug‘ayotgan ayolning oldida bolasi o‘lgan, bolasi turmagan va befarzand ayollarning bo‘lishi qat‘iy ta‘qiqlangan. Homilador ayolning tug‘ish muddati

² Dala yozuvlari. Jumonova Go‘zal. Yangibozor tuman. 2024-yil.

“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC INNOVATIVE RESEARCH”

Volume 11. November 2024

9 oydan o‘tib ketsa, bunga sabab “tuya go‘shidan yegan”³ deb qarashgan, shuning uchun tug‘ish muddati uzayib, ba‘zan 10-11 oylik bo‘lsa, homilador ayollar “tuyaning tagidan” o‘tkazilgan. Bu ramziy ma‘noda bo‘lib, tuyaning rasmi, tuya o‘yinchog‘i yoki shunga o‘xshash narsa bo‘lishi mumkin. Bu tug‘ruqni tezlatib, shundan keyin ayollarni to‘lg‘oq tutib, tug‘ishga ketishgan⁴.

Tavallud topgan bolaning qulog‘iga ota-bobolarimiz birinchi navbatda bir mulla chaqirib, azon aytirganlar. Azon aytilganda bolaning qulog‘i ochilgan. Odamlarni eshitish, tinglash kobiliyati ish boshlagan. Ismi ilk bor chaqaloqning o‘z qulog‘iga singdirilgan. So‘ng uning chillasi - kichik chilla va katta chilla o‘tkaziladi. Kichik chilla yigirma kungacha, bolaning onasi, enagasi, momosidan (doya) bo‘lak yoniga, chillalik bo‘lganligi uchun hech kim kiritilmaydi. Katta chillasi, qirq, kun o‘tganidan keyin bolani beshikka belash marosimi bo‘lib o‘tadi. Chillaning ma‘nosi shuki, belgilangan muayyan muddat davomida (kichigi 20 kun, kattasi 40 kun) xonadonga begona odam kiritilmaydi. Namozshomdan keyin hech kim ko‘chaga chiqmaydi, bemahalda ko‘chadan hovliga birov kirmaydi. “Chillali joy” desangiz, zarurmand, shoshilinch mehmon ham musulmon bo‘lsa, tushunadi. Hatto yangi tug‘ilgan chaqaloqning va yangi tuqqan ayolning yuvilgan kiyimlari ko‘chada qoldirilmagan⁵. Ertasi, kun yorug‘ida xonadonga tashrif buyuradi. Yangi dunyoga kelgan bolani yomon ko‘zdan, ins-jinsdan asrash, uni gigienik himoya qilish uchun shunday qilinadi. Chilla kunlari ona va bola yaxshi parvarish qilinadi. Ular oq yuvib, oq tarab, gard ham yuqtirmay, ozoda uyda saqlanadilar.

Oiladagi shart-sharoitlar, mehr-muhabbat, atrofdagilarning munosabatlari bolaning tarbiyasida juda katta rol o‘ynaydi. O‘z farzandi borasida otaning siyosati shundan iboratki, unga chiroyli ism qo‘yish, yaxshi enaga tanlashdir. Bolani doim yaxshi xulqlar va odoblar asosida tarbiyalash lozim chunki yomon fe‘l – atvorlar va nafratli odatlar bolani buzadi, ulardan bolani chetlashtirish lozim⁶.

Milliy udumlarimizning eng qadimiylari xalqimiz o‘troq, hayotining dastlabki paytlariga to‘g‘ri kelsa, ayrim urf-odatlarimiz zardushtiylik davri bilan, aksariyat marosimlarimiz esa Markaziy Osiyoda islom dini, madaniyati va taraqqiyoti kirib

³ Dala yozuvlari. Atayeva Gulchira. Urganch shahar. 2024-yil.

⁴ Dala yozuvlari. Matkarimova Sadoqat. Urganch shahar.

⁵ Dala yozuvlari. Atayeva Gulchira. Urganch shahar. 2024-yil.

⁶ Мирзаева М.М. “Буюк мутафаккир абу али ибн Сино ўгитларининг бугунги кунда бола тарбиясида аҳамияти”
www.iupr.ru

kelishi bilan bog‘liq ravishda shakllangani bois hozirgacha davom ettirilib, ezgu qadriyat sifatida ardoqlanib kelinmoqda.

Tarixan tarkib topgan milliy an‘ana, urf-odat, rasm-rusm, taomil, marosimlarning vujudga kelishi va rivojlanishiga bir qator omillar bevosita va bilvosita ta’sir ko‘rsatadi. Shunday omillardan biri turmush tarzidir. U yoki bu xalqning azaliy an‘anasiga aylanib qolgan har bir marosim milliylik qobig‘idan chiqib, umuminsoniy qadriyatga aylanadi;

Xulosa. O‘zbeklarning an‘ana va marosimlari jumlasiga kirgan barcha ma’naviyatimiz shaxobchalari ongning boshqa shakllariga qaraganda biroz konservativ ko‘rinishga ega bo‘lib, uning barcha turdagi yo‘sinlari muqaddas sanalgan, shu bois ularning kishilar tomonidan o‘zgartirilishi mumkin emas, deb tushuntirilgan. Bu marosimlar asrlar osha ajdodlardan avlodlarga asosan o‘zgarimasdan o‘tib kelgan. Urf-odat, an‘ana, marosim va udumlar uzoq vaqt davom etgan tarixiy taraqqiyotning mahsulidir. Shuning uchun ham har bir xalqning turmushida uning o‘ziga xos belgi va xususiyatlari mavjud. Lekin bu narsalar uzoq davr mobaynida vujudga keladi, davr o‘tgan sari ularning ayrimlari turmush amaliyotidan tushib qoladi, ularning o‘rniga yangilari paydo bo‘lib kamol topib boradi. Kishilarning moddiy va ma’naviy ehtiyojlarining qondirilishi bilan ularning safi va sifati o‘sib, o‘zgarib boradi.

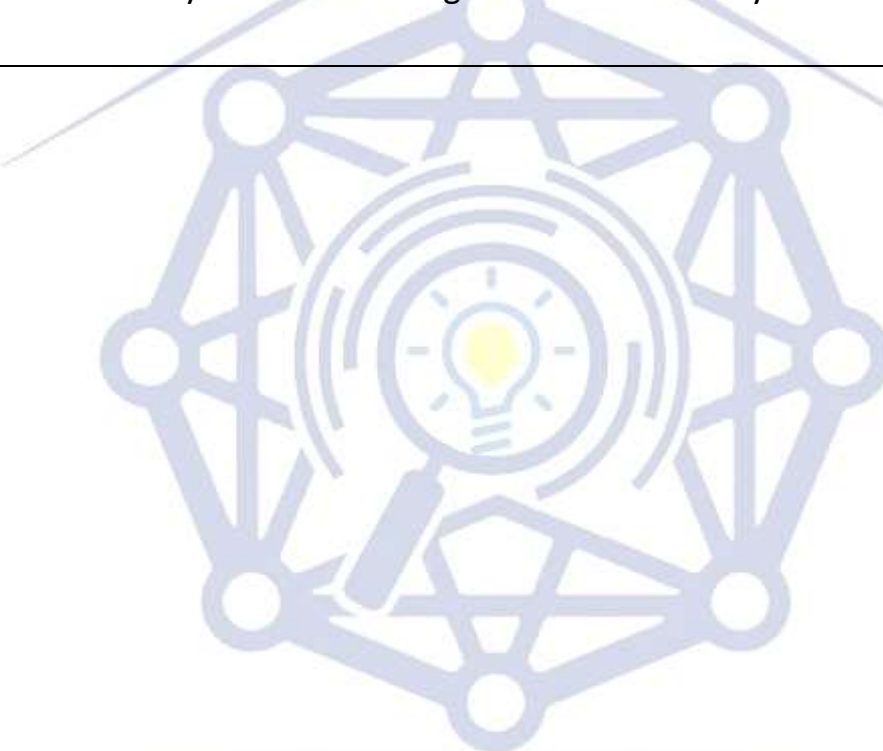
Foydalanilgan adabiyotlar

1. Аширов, А. “Ўзбек халқининг қадимий эътиқодлари ва маросимлари” Тошкент – 2007. Маковельский А.О. Авеста.-Баку, 1960.
2. Авесто. А.Маҳкам таржимаси..Б.154.
3. Андреев М.С. Таджики долины Хуф.(Верховье Амударьи). Сталинабад,1953. Вып.1. С.71.
4. Мирзаева М.М.”Буюк мутафаккир абу али ибнСино ўғитларининг бугунги кунда бола тарбиясида аҳамияти” www.iupr.ru
5. Фильструп Ф.А. Из обрядовой жизни киргизов..С.93.
6. Маҳмуд Саттор. Ўзбек удумлари. – Т.: Фан, 1993. – Б. 166.
7. Снесарев Г.П. Хоразмликларнинг мусулмонликдан аввалги маросимлари ва урф-одатлари. – Урганч, УрДУ ноширлик бўлими, 2018. – Б. 35.
8. Снесарев Г.П. Реликты домусульманских верований и обрядов у узбеков Хорезма. – М.: Наука, 1969.– С. 82.

**“CONFERENCE OF NATURAL AND APPLIED SCIENCES IN SCIENTIFIC
INNOVATIVE RESEARCH”**

Volume 11. November 2024

9. Рузиева Р. Урф-одат ва анъаналар-миллий қадриятларни шакллантирадиган мезон сифатида. <https://cyberleninka.ru/article/n/urf-odat-va-ananalar-milliy-adriyatlarni-shakllantiradigan-mezon-sifatida>
10. Dala yozuvlari. Ibragimova Anorgul. Ko‘shko‘pir tumani. 2024-yil.
11. Dala yozuvlari. Sadullaeva Guli. Xiva shahar. 2024-yil.
12. Dala yozuvlari. Jumonova Go‘zal. Yangibozor tuman. 2024-yil.
13. Dala yozuvlari. Siddiqova Ro‘za. Xiva shahar. 2024-yil.
14. Dala yozuvlari. Atayeva Gulchira. Urganch shahar. 2024-yil.

**Research Science and
Innovation House**